

КАРЛ МАЙ

ВЪЛШЕБНИЯТ КИЛИМ

Превод от немски: Любомир Спасов, 1997

chitanka.info

В главната джамия на Мешхед Хюсеин, прочутия шиитски поклоннически град, може да се види под молитвената ниша един килим, за който се разказва следната история.

При Яир, известния в целия Изток тъкач на килими, отишъл също така известният мусан'ниф Юсуф ел Кюркджи да поръча един килим, който трябвало да стане собственост на неговия писател, младия кутуби Масак. Ияр отговорил:

— Аз всъщност нямам време за тази работа, но заради теб ще я приема. Тя е предназначена за Масак, към когото храня уважение. Ето защо ще ти доставя най-доброто, което ми е по възможностите.

След известно време Юсуф ел Кюркджи наминал да огледа започнатата работа. Когато го сторил, казал:

— Не съм доволен от теб, о, Яир. Аз исках шарки, които да се харесват на всички и най-вече на хамалите и магаретарите, ала ти май не си ме разбрал.

Тогава килимарят отговорил:

— Ти си отредил тази работа за кутубията Масак, който не е нито хамалин, нито магаретарин. А ако мислиш, че моето изкуство се домогва до благоволенieto на неведущите, то много се лъжеш. Остави ме да работя както желая и ще бъдеш доволен!

— Какво е това, което желаяш? — попитал Юсуф.

— Един вълшебен килим, който насочва всеки крак, стъпил на него, по пътеката на любовта. Аз го тъка от нишки, които никога няма да се променят, а ще се запазят навеки.

Това уверение било достатъчно за кюркджията. Той си тръгнал успокоен. Но когато след няколко дни пак дошъл да види напредването на работата, лицето му по тъмняло и той казал:

— Виждам фигури, които не ми се нравят, а и на никой друг не биха се понравили! И виждам основата изпълнена със стихове за мъдростта, любовта и милосърдието, които смущават очите на съзercателя. Моля те, недей да продължаваш по този начин!

Тъкачът го погледнал сериозно, поклатил учудено глава и отвърнал:

— Смятах те за ценител на моето изкуство и мислех, че храниш доверие към мен. Заблудил ли съм се? Ако искаш от мен произведение, не смущавай възникването му и изчакай с присъдата си, докато стане готово. А ако не можеш да изтраеш, иди на пазара. Там копнеят за

купувачи, ала онова, което днес се добива с дребнави пазарлъци, утре вече бива разкъсвано.

Кюркджията се отдалечил мълчаливо. Не разбрал Ияр, макар никоя от думите му да не му се изплъзнала. Ала когато отишъл за трети път и погледът му паднал върху полуготовия килим, извикал:

— Машаллах! Какво виждат очите ми? Въпреки волята ми ти продължаваш да изпълваш основата с нежелателни слова, а фигурите по нея ще предизвикат недоволството на всеки истински вярващ! Скъси производението и прибави бързо бордюра! Понеже съм го поръчал, ще го задържа, макар да не ми харесва. Вярно, сега килимът ще стане по-къс, отколкото мислех, ама на пазара има достатъчно други, от които да набавя за кутуби Масак, та да остане доволен.

Тогава Ияр се надигнал от своята работа, усмихнал се меланхолично и заговорил:

— Значи наистина си ме смятал способен само за създаване на стока за пазара и си ме считал за син на обикновен вкус! Ако бях такъв, щях да седя като другите на пейката пред дюкяна и да си дера гърлото за купувачи. Само че аз тъка по мисли, които не са за кратко време, а когато свършвам, тези мисли са изпълнили определено дело. Върви си спокойно и купувай оттам, където сега искаш да купуваш! Не е необходимо да запазваш работата ми, нито да я плащаш. Не моят занаят, а Аллах се грижи за мен!

Юсуф ел Кюркджи се отдалечил колебливо, спокоен от предчувствието, че е постъпил глупаво. А Ияр завършил килима и го изпратил на Ел Акил, най-мъдрият от халифите.

Този накарал да го проснат пред неговия трон, събрал велможите на своето царство и когато те застанали пред килима, рекъл:

— Помолете се със свещената Фатиха и седнете после на тази тъкан! Казаха ми, че това е килим за съвещания. Искам да го изпитам.

Тогава великият везир пристъпил напред и казал:

— Не искаш ли да развиеш свещеното знаме на Пророка, та да понесем учението на исляма на върховете на нашите ятагани? Нека се посъветваме дали това е волята на Аллах!

— Желанието ви ще бъде удовлетворено — отговорил халифът. — Коленичете по края на килима да се помолите!

Всички се подчинили. Килимът бил в сив цвят и по него не се виждало нищо — ни стих, ни изображение. Но едва заизричали след

четеца първите думи на Фатиха, той започнал да оживява. Средната част се изпълнила е тъмнота, по която се появявали със златен блясък стих подир стих, в същата последователност, с която ги бил втъкал Ияр. Израснало зеленото, развяно знаме на Пророка и около него се стълпили всички онези фигури, които не се харесвали на Юсуф ел Кюркджи: виещи и танцуващи дервиши, софти, улеми, мисионери, срутвачи се колони, храмови жреци. Всичко това идвало и заставало ясно пред очите на молещите се, докато изговорили последните думи на Фатиха:

„Води ни по Правия път. Пътя на тези, които си благословил, не пътя на заблудените, и заслужили Твоя гняв.“^[1]

Едва били тези думи изречени и изображенията почнали да се преобразяват. Били точно толкова, колкото молещи имало. И пред всеки се намирало удивително приличащото си, но разкривено изображение на неговото собствено верую.

Четецът на молитвата скочил изплашено и извикал, изпълнен с ужас:

— Не, не, това не съм аз! О, Аллах, направи така, че да бъда друг!

Тогава халифът Ел Акил слязъл от своя трон, застанал по средата на килима и рекъл:

— Вие всички сте това, което виждате тук. Килимът показва характеристиките на вашето верую. Внимавайте сега какво ще се случи!

Те вдигнали погледи, изпълнени с удивление, какво ли щяло да се случи. Неговото лице се променило, снагата му станала друга, вече не халифът, а Ияр, тъкачът, стоял на своя килим. Той вдигнал повелително ръка и заприказвал:

— Отстъпете назад, видяхте достатъчно! Когато килимът ви покаже в по-добро изображение на вашата вяра, тогава ще имате разрешението да разгърнете знамето на Пророка. Сега вие виждате тук моя дух, който живее при своето творение. Аз ще го поставя в храма на Аллах. Ходете там, когато искате да се посъветвате! Моят дух винаги ще ви казва истината!

Едва бил изрекъл тези думи и изчезнал, а с него и килимът от смаяните им очи. А на другия ден тръгнала мълвата, че под молитвената ниша на джамията в Мешхед Хюсеин лежал един голям, сив килим, който не можел да бъде махнат. Бил дошъл незабелязано

през нощта, никой не бил го донесъл, всички пазачи на джамията били готови да се закълнат в това.

* * *

Особен ще сметне читателят подобния на приказка разказ „Вълшебният килим“, намерен в посмъртния архив на Карл Май. Изследователите на неговото творчество дълго не знаеха какво да правят. Това явно бе притча, произхождаща от времето след 1901, когато все по-решително се изразява със символи. Близко до ума беше, че имената предполагат непосредствена шифровка, защото в произведенията си от това време Май постъпва по подобен начин. Едно указание на неговата вдовица и името Юсуф доведоха до решаване на загадката. Приказката „Вълшебният килим“ стои във външна и вътрешна взаимовръзка с възникването на повествованието „И мир на земята“. То се появява в по-къса и малко по-друга форма под заглавието „Et in terra rah!“ в един голям сборник на прочутия издател, тайния придворен съветник професор Йозеф Кюршнер. Той е озаглавен:

„Китай. Един паметник на ратниците в световната политика. Описания на живот и история, война и победа“, с 30 цветни репродукции, 716 илюстрации и 2 карти. Издателство „Херман Цигер“, Лайпциг. По-късно? Берлин, Дойче Кригербунд-Буххандлунг д-р Ханс Натге. Предговор от края на 1901.

Това произведение, първоначално на свитъци, излиза като сборник в скъпо, но художествено безстойно оформление. Неговата линия е насочена към възвеличаване извоюваната победа срещу въстанието на китайските боксери, насърчаване разширението на Германия и узурпирането на чуждата страна. Статията на Карл Май, както все повече се очертава от поредицата свитъци, със своето миролюбие в никой случай не се съгласува с намеренията на издателя и сътрудниците, сред които се намират и висши офицери. Ето защо Кюршнер го принуждава да скъси разказа и да му сложи един подходящ, преждевременен край. И Май се справя наистина отлично. Йозеф Кюршнер като че се извинява в предговора към произведението за Китай, казвайки по отношение отпечатания разказ „Et in terra rah!“:

„Пътеписът на Карл Май, довършен по време на излизането на отделните свитъци на книгата, има малко по-различно съдържание и основа от онова, което бях планирал и очаквал. Но топлосърдечното застъпване на идеята за мира на толкова много четения автор сигурно у мнозина ще намери отглас.“

Пътеписът „И мир на земята“, озаглавен първоначално „Et in terra pax!“, е сътворен от Карл Май на изолирания от света връх Риги Кулм. Там той пребивава със съпругата си през есента на 1901 четири седмици. Докато ливадите долу са още зелени, хотелът високо горе постепенно се покрива със сняг. Карл Май от самото начало е искал да формира произведението си като решителен протест срещу войнолюбивия мироглед на дрънкащите саби милитаристи. Военният поход „Китай“^[2] намира в негово лице върл, пламенен, яростен противник. Май оценява преди всичко артистичната древна култура и религиозен живот на китайците. Какво любвеобилно вживяване в непознатия свят на Източна Азия проявява изпълненото с много хумор, извънредно увлекателно произведение „Синьо-червения Метусалем“.

Професор Йозеф Кюршнер, който и преди вече много е работил и е привлякъл автора за основаното от него и Шпеман юношеско списание „Дер гуте Камерад“, очаква да получи от перото на прочутия създател на образите Олд Шетърхенд и Винету за своето произведение за Китай един шлагер с войнствен тон. Но не взема под внимание, че Май иска да бъде нещо много повече от един „романтичен фантаст“, а именно носител на голяма нравствена мисия. Май от самото начало е имал с една определено извинима коварност плана, да обърка сметките на милитаристите с изцяло миролюбивото направление на своето повествование. Той е знаел как да въздейства на Кюршнер, та този да му остави напълно свободна ръката. Кюршнер само постоянно и неспокойно настоява да получи горещо жадуваната статия. Кореспонденцията между двамата се осъществява с телеграми. Карл Май отказва да чете много лошия почерк на прочутия издател. Договореният хонорар за повествованието е две хиляди марки. Тази сума писателят губи, след като за свое върховно удоволствие и болка и яд за Кюршнер е погодил номер на войнолюбивото произведение за Китай, Май е обезщетен донякъде от удовлетворението, че замисълът е успял.

В тази връзка трябва да се спомене, че със своя роман за мира Май намира една гореща почитателка в лицето на легендарната радетелка за мир Берта фон Зутнер. Когато той се намира във Виена /22 март 1912/,^[3] тя го посещава в хотела за дълга беседа. След неговата смърт и след своето завръщане от пътуването до Америка тя отива във вила „Шетърхенд“ и сядва на креслото пред същото писалище, на което са възникнали проповядващите помирение произведения на Карл Май. Развълнувана до сълзи, казва: „Ако бях съумяла да създам поне едно от тези произведения, щях да съм постигнала много повече!“

Появилите се в сборника четири глави, оживени от шестдесет умерени картини на Фердинанд Линднер, съответстват на първите две главни части от днешното издание, което излиза като том 30 от Събрани пътеписи под преведеното вече заглавие „И мир на земята“. Авторът използва встъплението на последната, добавена по-късно, част за едно обяснение, в което с мъжествена изява на убежденията напада течението в сборника на Кюршнер:

„Бях извършил нещо просто изправящо косите... Произведението беше именно посветено на «патриотичното» възвеличаване на «победата» над Китай. И докато цяла Европа тръпнеше под бурните овации «Хип, хип, ура!» и «Вива!», аз надигнах клетото си тънко гласче и изпълнен със страх молех: «Давайте само любов, единствено любов!» Беше смехотворно, да, дори повече от смехотворно, беше глупаво. Бях изложил себе си и цялата книга и бях накаран да направя завой. Но аз не го сторих, а приключих, и то веднага, с пълно право. С този вид гонг аз нямам никаква работа!“

Не е трудно човек да се досети, че „разглезеният“ от неимоверния по онова време /1901/ книжарски успех писател Май се засяга от искането на Кюршнер да приключи нежеланото повествование. Той се чувства уязвен в съзнанието си за призваност в мисията на убеден християнин. И как бива изразено това усещане?

Отговор на този въпрос дава отпечатаният разказ приказка „Вълшебният килим“. От вдовицата на писателя става известно, че разказът е бил приложен към едно дълго писмо до лайпцигския издател Цигер и изпратен от този обратно по желание на Май. Имената и насоката на приказката, напомнящи омагьосващия свят на „Приказки

от хиляда и една нощ“, довеждат в крайна сметка до разгадаване на гатанката.

Юсуф? Йозеф? И Кюркджи? Странно подобие на името на големия издател Йозеф Кюршнер!

Изследванията установяват следните преводи:

кюркджи /тур./ — кюршнер /нем./ — кожухар

акл, акил /араб.-тур./ — ум, дух, разум

ияр /араб./ — май /месец/, името на самия автор

масе /араб./ — циге /нем./ — коза

мусан'ниф /араб./ — писател кутуби /араб./ — книжар

Масак би трябвало да отговаря на немското Цигер, сиреч името на онзи лайпцигски издател, с когото Кюршнер поддържа връзка. В посмъртния архив на Май бива намерен и един плик с надпис: „Притча за Цигер“. Сега вече дешифровката се налага сама. Известният в целия Изток килимар Ияр не е никой друг освен самият Май. С Юсуф ел Кюркджи той има предвид нашумелия с широката си издателска дейност /„Кюршнерс Бюхершац“/, починал през 1902 таен съветник Йозеф Кюршнер. Неговият приятел Масак, младият катуби, е Херман Цигер, предишният издател на сборника „Китай“. Поръчаният килим, който е трябвало да премине в негово притежание, е естествено повествованието „Et in terra рах!“ по-късно „И мир на земята“.

В края на века, както е известно, Май започва да преодолява болезнените преживявания, като преминава в символични разкази. Някой друг писател, домогващ се до слава и успех, щеше шумно да протестира срещу Кюршнер. Май си отплаща остроумно посредством разказ. Кюркджията на няколко пъти отива при килимаря Ияр да огледа работата. Това визира естеството на издаване под формата на свитъци. Когато отива за трети път, килимът е полуготов, тоест разказът „Et in terra рах!“ /общо четири глави/ до трета глава. Той се опасява, че втъканите „стихове за мъдростта, любовта и милосърдието“, ще предизвикат „недоволството на всеки истински вярващ“, т.е. на привържениците на войната. И тъй: „Скъси производението и прибави бързо бордюра! Понеже съм го поръчал, ще го задържа, макар да не ми харесва.“ В замяна на съкращението иска да отиде на „пазара“, т.е. на писателската борса /Лайпцигския панаир/, да купи други килими, сиреч статии, за да задоволи „кутуби“.

Целият разказ издава меланхоличната усмивка на разочарования Май, но предизвиква и основателното му самосъзнание. Нещо повече, за да снесе упрека за лошокачественост, той стига до почти болестно самоизвисяване. „Не е необходимо да запазваш работата ми и нито да я плащаш. Не моят занаят, а Аллах се грижи за мен!“

Тълкуването на развитието на разказа не е толкова непринудено. Кой е Ел Акил, най-мъдрият от халифите, комуто Ияр праща завършения килим? Може би Фезенфелд. Кой е неговият велик везир? Кой е четецът на молитвата? И тук ли се имат предвид определени съвременници на Май? В лицето на великия везир бихме могли да си представим книгоиздателя на Май, неговия приятел и търговски съветник Феликс Край, притежател на „Хофманишен Бухдрукерай“ в Щутгарт. Или е погрешно да се търсят по-нататъшни паралели? Във всеки случай килимът проявява чудодейна сила. Той бива използван преди едно войнствено начинание, което трябва да разнесе исляма по целия свят като килим за съвещание. Пред удивените погледи на молещите се, коленичили по бордюра му, се появяват една след друга златните мъдрости на Ияр, после „зеленото, развяно знаме на Пророка“, очевидно символика за нетърпимостта на фанатизма и покръстничеството, застъпвани от мисионера Уолър в пътеписа „И мир на земята“. После се показват останалите фигури на повествованието, докато при заключителните слова на свещената Фатиха „Води ни по Правия път. Пътя на тези, които си благословил, по пътя на заблудените и заслужили Твоя гняв“ образите се променят по такъв начин, че всеки молител съглежда пред себе си своя собствен образ. Той поразително си прилича и все пак е карикатура на неговото верую. Едно противоречие, което трябва да предизвика дълбок размисъл. Реалният човек и вътрешното развитие на образа, към което се стреми, се различават както модел и карикатура. Средата на килима се превръща в огледало на себепознанието. „Не, не, това не съм аз! О, Аллах, направи така, че да бъда друг, извиква смъртно изплашеният четец на молитвата, а с него и всеки, който откровено се разпознава.“

Сега в стила на приказките от „Хиляда и една нощ“ следва преобразяването на халифа Ел Акил и майстора килимар Ияр. Той повелява — езикът тук се извисява до мерена реч — да се мисли за налагане веруюто над други едва „когато килимът ви покаже по-добро изображение на вашата вяра“. Самият килим изчезва и се появява под

молитвената ниша на една шиитска джамия. Май описва килима като „голям, сив“, с което наемква, че в повествованието „И мир на земята“ се намира малко пъстрота в действието.

Това е изфиненият отговор на Кюршнер, отплатата на един писател, който въстава срещу искането за доставяне само на бързо пласируема стока и дръзва да плува срещу течението на господстващите по онова време разбирания. Още по-решително проповядва Май идеята за мир в своята драма „Бабел и Бибел“,^[4] едно произведение, чието написване през 1906 е вътрешно обусловено от реакцията на немската интелигенция срещу прекомерното християнство на Май.

---

[1] Свещен Коран, сура първа, „Фатиха“ — Б.пр. ↑

[2] През 1901 г. обединените армии на осем страни под върховното командване на немския генерал А. фон Валдерзее жестоко потушават въстанието на китайските селяни и градската беднота, оглавено от едно подразделение на тайното общество: „Йохекюан“ („Юмрук на справедливостта и мира“), което чужденците наричат „Боксер“. — Б. пр. ↑

[3] „Нагоре в царството на благородните хора“ — Срвн. гп.34 на Събр. съб. „Аз“/ — Б.нем.изд. ↑

[4] намира се в т.49 на Събр. съч. „Сияйни висини“ — Б.нем.изд.

↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.